

ВСТУП

Сім'я відіграє особливу роль у всій історії розвитку людського суспільства. Саме вона є найважливішим соціальним інститутом, головним осередком життєдіяльності держави, важливим чинником захисту і становлення особистості. Через сім'ю змінюються покоління, у ній народжується людина, відбуваються її соціалізація та набуття досвіду суспільної поведінки, продовжується рід, реалізується обов'язок турбуватися про літніх людей, осіб з особливими потребами і непрацездатних членів суспільства. Вона також має важливе значення у вихованні дітей, вводячи їх у світ знань і праці, суспільних прав та обов'язків, впливаючи на формування їхнього характеру і ставлення до навколишнього світу, моральних, ідейних та культурних цінностей. Сім'я є першоосновою духовного, економічного і соціального розвитку суспільства, а також опікується літніми, хворими людьми та особами з особливими потребами, тому держава має створити умови для повноцінної реалізації цих сімейних повноважень і виконання відповідних завдань. Проте в умовах глобальної суспільно-політичної та економічної кризи сучасна сім'я зазнає істотних змін, що позначаються на її нормальній життєдіяльності, порушують її повноцінне функціонування.

До актуальних проблем української сім'ї належать: падіння престижу традиційного шлюбу, збільшення кількості розлучень, народження дітей поза шлюбом, малозабезпеченість, суперечність між професійними та сімейними ролями, нуклеаризація сім'ї, зниження народжуваності, низька згуртованість, послаблення зв'язків із старшим поколінням, зменшення виховного й соціалізуючого потенціалу.

Сьогодні українське суспільство переживає складні доле-носні події, пов'язані із збройним конфліктом на сході нашої держави. Тому в умовах соціально-політичної кризи, що охопила Україну за останні два роки, найсуттєвіших змін зазнає сім'я. Вони різнобічно впливають на її повноцінне функціонування, порушують усталені норми життєдіяльності, що, своєю чергою, зумовлює загострення загальної кризи в суспільстві.

За останні два роки щоденно змінюється статистика, згідно з якою сотні тисяч українських сімей стали безпосередніми або опосередкованими учасниками й свідками трагічних подій, пов'язаних з анексією Криму, з бойовими діями на сході України, наслідки яких тривають і досі: близько півтора мільйона мирних жителів, з яких близько сотні тисяч сімей опинилися в складних життєвих ситуаціях; сотні осіб зниклих безвісти, військовополонених, десятки тисяч людей (зокрема Збройних сил України, цивільних осіб та членів озброєних формувань) загинули й отримали поранення внаслідок збройного конфлікту. Через це в Україні з'явилися сотні осиротілих дітей; тисячі сімей залишилися без домівок, члени цих сімей – без роботи, без елементарних засобів на існування; мільйони людей страждають через психологічні травми, які спричинили терористичні акти на сході України. Велика кількість громадян – постійних жителів нашої держави – змушена була покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, проявів насильства, масових порушень прав людини і стати внутрішньо переміщеними особами, тобто біженцями без достатніх фінансових ресурсів для забезпечення нормальних умов життєдіяльності.

У зв'язку з цим українська сім'я, яка опинилася у складних життєвих обставинах, як ніколи, потребує допомоги від держави та суспільства. Здійснення ефективної підтримки сімей у кризових умовах, надання їм різноманітних видів соціально-педагогічної допомоги та підтримки сприятиме зміцненню сім'ї як соціальної інституції та формуванню сприятливого середовища для успішної життєдіяльності людини.

Досвід високорозвинених країн світу, зокрема Німеччини, свідчить, що у випадках, коли родина потрапила у кризову ситуацію, їй надає допомогу держава, особливу увагу звертаючи на допомогу сім'ям, що перебувають у складних життєвих обставинах, а також сімейно орієнтовані заходи адресують до всіх родин. Зважаючи на те, що суспільство не може функціонувати без здорових і сильних сімей, принципово важливою для нашої

держави на сучасному етапі її розвитку є зміна ставлення до потреб дитини і родини, а це, своєю чергою, прискорить розвиток духовно-морального потенціалу нації, сприятиме її відродженню.

Ефективний соціальний супровід сімей, надання їм різноманітних видів соціально-педагогічної допомоги можливі лише за наявності висококваліфікованих фахівців, що, своєю чергою, потребує створення в Україні ефективної системи сімейно орієнтованої соціально-педагогічної освіти. Реальний аналіз соціально-педагогічної роботи зі сім'ями різних типів в Україні свідчить про недостатню готовність фахівців до цього виду діяльності, недосконалість законодавства щодо соціального захисту та його слабку дієвість. Таким чином, актуальним є вивчення, осмислення й адаптація зарубіжного досвіду, зокрема Німеччини, де соціально-педагогічна діяльність і соціально-педагогічна освіта мають більш ніж столітню історію та багаті традиції, а також добре розвинену систему професійної підготовки соціальних педагогів до сімейно орієнтованої діяльності.

Вивчення джерельної бази дослідження та результати проведеного аналізу особливостей сімейно орієнтованої соціально-педагогічної освіти в Україні дали змогу виявити суперечності між: розширенням сфери соціально-педагогічної діяльності, появою нового напрямку – соціально-педагогічна робота з сім'єю та недостатньою готовністю соціальних педагогів до цього виду діяльності; зростанням вимог суспільства до рівня професійної компетентності соціальних педагогів в умовах глобальної суспільно-політичної та економічної кризи і реальним станом їхньої підготовки до роботи зі сім'єю у вищих навчальних закладах; тенденціями становлення сімейно орієнтованої соціально-педагогічної освіти і необхідністю вдосконалення її нормативно-правового, організаційно-змістового, науково-методичного забезпечення з використанням прогресивних ідей німецького досвіду.

Відповідно запропоноване наукове дослідження мало на меті виявити особливості та провідні тенденції професійної підготовки соціальних педагогів до роботи зі сім'єю у вищих навчальних закладах Німеччини й обґрунтувати шляхи запровадження

прогресивних ідей німецького досвіду в українську сімейно орієнтовану соціально-педагогічну освіту.

Монографія складається з трьох розділів. У першому – теоретичному – розділі проаналізовано історико-соціальні передумови становлення німецької соціально-педагогічної освіти в контексті роботи зі сім'єю. Охарактеризовано соціально-педагогічну складову сімейної політики уряду Німеччини та сімейно орієнтовані послуги як важливий інструмент її реалізації. Другий і третій розділи монографії мають практичну орієнтацію. У другому розділі проаналізовано особливості структури, змісту та організаційно-методичних форм професійної підготовки соціальних педагогів до сімейно орієнтованої діяльності в різних типах німецьких вищих навчальних закладів. У третьому – виокремлено провідні тенденції сімейно орієнтованої соціально-педагогічної освіти Німеччини, обгрунтовано шляхи запровадження прогресивних ідей німецького досвіду в систему професійної підготовки фахівців соціальної сфери до роботи зі сім'єю в Україні. Розроблено рекомендації для модернізації соціально-педагогічної освіти в нашій країні.